

Е. Хуатбекұлы

М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты

Алматы қ., Қазақстан;

e-mail: erema_k91@mail.ru

ORCID: 0000-0002-7426-2973

Байбота Қошым-Ноғай шығармаларының поэтикалық сипаты

Аңдатпа. Оқырман ретінде сұрыптау қабілеті, талғам мен тәжірибесі толықпаған, қамсыз да қаперсіз ойын баласының қызығушылығын ояту, ақпаратты шашыраңқы зейінде қабылдайтын бүлдіршіннің назарын тұрақтылыққа аудару, шығарманы бала санасына бейімдеп жазу оңай дүние емес. Кішкентай оқырмандардың психологиясын танып, ақпаратты қабылдауына зер салып, шығарма жазу балалар әдебиетінің күрделілігін көрсетеді.

Мақалада балалар әдебиетінің қиындығы мен қалтарыстарына қарамай ыждаһаттылық танытып жүрген ақын Б.Қошым-Ноғайдың еңбектеріне әдеби талдау жүргізілген. Балалар әдебиетінің дамуына ұзақ жылдар бойы үлес қосып келе жатқан Б.Серікбайұлының ауыз әдебиеті үлгілері мен жекелеген авторлардың шығармаларын жинақтауы, аудармалары, өлеңдері, заманауи форматта жарық көрген кітапшаларына тоқталып, әдеби аспектіде сараланған.

Әдебиеттің қиында күрделі саласының бірі көркем аударма. Түпнұсқадағы негізгі идеядан көркемдігін жоғалтпай, ойдың өзегін үзбей жеткізу аударманың негізгі шарттарының бірі. Б.Серікбайұлының аудармаларындағы түпнұсқамен сәйкестік, идеялық байланыс, мазмұндық сабақтастық мақалада баяндалған. Сонымен қатар автордың халық ертегілерін қайта жаңғыртып, өлеңмен жырлауы талдау барысында қарастырылған.

Заман көшіне лесу, жаңалықтарды уақытында қабылдап, жаңашылдықтарға бет бұру Б.Серікбайұлы шығармаларында анық көрінеді. Мақалада автордың балаларға арналған заманауи форматтағы оқулықтарына тоқталып, артықшылықтары мен жас оқырмандарды ұлттық танымда тәрбиелеуге тигізер әсері сипатталады.

Мақала ҚР БҒМ Ғылым комитетінің АР08855695 «Қазіргі қазақ балалар әдебиетінің даму үрдістері» ғылыми жобасы аясында дайындалды.

Кілт сөздер: әдебиет, балалар әдебиеті, поэзия, аударма, мәтін, әдебиеттану, мәдениет.

Кіріспе. Ұлт руханиятымен бірге жасап, біте қайнасып келе жатқан негізгі салалардың бірі – әдебиет. Халықты тәрбиелеудегі идеологияны дәріптеуде әдебиеттің атқаратын қызметі ұшан-теңіз. М.Әуезовтің «Ел болам десең, бесігіңді түзе» деген қанатты сөзінің астарында ұлтты тәрбиелеу бала тәрбиесінен бастау алатындығы жатыр. Сондықтан ұрпақ тәрбиесінің өзекті кілті балалар әдебиетінде екендігіне баса назар аударғанымыз жөн. Ы.Алтынсарин негізін қалағанға дейін «қазақ балалар әдебиеті» туралы ұғым болған емес. Әйтсе де бұл дегеніміз қазақ әдебиетінде бұған дейін балалар әдебиеті болмады деген пікір туғызбайды. К.Матыжановтың «Рухани уыз» (Қазақ балалар фольклоры) еңбегінде балаларға арналған ауыз әдебиетінің үлгілері жіті талданып баяндалған. «Мәселен, балаға деген тәрбиелік қам қазақ халқында сәби дүниеге келмей-ақ жасала бастайды. Саликалы ата-ана келіні жүкті болысымен құрсақ тойын жасап, оны қатты қайырым жұмыстан босатып, түрлі ауру-сырқаудан, психикалық залалдардан қорғаштап, сәбидің құрсақта кінаратсыз өсуіне қамқорлық жасайды. Жас ананы ауыр жұмыстан босатып, тіл-көзден

ауашалап, дұрыс тамақтануына жағдайлар туғызады. Бұл орайда, түрлі тыйымдар (табу) мен ырымдардың, салт дәстүрлердің де өзіндік орны бар. Мәселен, екі қабат әйелге толғағың ащы болады деп тобық, толарсақ мүжітпейді, баланы он екі ай көтересің деп түйе етін жегізбейді т.б.» (Матыжанов, 2008: 8). Яғни дана халқымыз бала тәрбиесін құрсақта жатқан күннен бастаған. Осы бір салт-дәстүр, жөн-жоралғылар аңыз-әпсана немесе өлең жолдары т.б. арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жетіп отырған.

Қазақ балалар әдебиетіне ғылыми көзқараста қарау ХХ ғасырдың бірінші ширегінен бастау алып, жан-жақты дамып, айтар ой, мақсат, міндеті айқындалып, өзге елдің балалар әдебиетімен теңесе алатын халге жетті. Олар тек балалар оқитын көркем шығармалардың деңгейінде ғана қалмай, ұлттық руханиятты байытатын құндылық деңгейіне көтерілді. Балалар әдебиеті жеке зерттеу нысанына айналуы, оны жеке өнер ретінде бағалауды талап етті. Соның нәтижесінде өзіне тән ерекшеліктері, түрі, пішіні, мазмұны, жанры, стилі т.б. пайда болды.

Бүгінгі күнгі қазақ балалар әдебиеті бірден осындай деңгейге жете салған жоқ. Біртіндеп, сатылай дамудың нәтижесі. Әйтсе де тарихи оқиғаларға байланысты, саяси цензураның салдарынан кейбір ұлтқа қатысты жәдігерлеріміз айтылмай келген, жалпылама сипатта баяндалған кездер де болды. Бұл процесс белгілі бір әдебиеттің аумалы-төкпелі кезеңі ретінде балалар әдебиетінің тарихында сақталары анық.

Балалар әдебиетіне хал-қадірінше талмай еңбек етіп жүрген қаламгерлердің бірі, һәм бірегейі – Байбота Қошым-Ноғай. Әдебиетке адалдық принципін берік ұстанатын Байбота Серікбайұлының ізденімпаздығы, еңбекқорлығы көпке үлгі. Тілдің этимологиялық шығу тарихын зерттеген еңбегі «Тіл ұшындағы тарих» кітабы – осы салада зерттеу жүргізіп жүрген көптеген ғалымдарға жол ашар еңбектердің бірі. Десек те, Байбота Серікбайұлы көпшілікке ғалымдығынан гөрі ақындығымен танымал. Ауыз әдебиетінің көне үлгілерінің бірі – «ақ өлеңді» қайта жаңғыртушылардың бірі. Қазақ поэзиясын жаңа сатыға көтеру жолында да біраз еңбектенген ақын. Әдебиетке қадам басқан жас қаламгердің Б.Серікбайұлының өлеңдеріне қызығушылық танытып, еліктемейтіндері кемде-кем.

Талдау. Әдебиетті үкінің қауырсынындай таза ұстауды мақсат еткен ақын балалар әдебиетіне де айтарлықтай еңбек етті. Тек өз жадынан шығарған өлеңдерді ғана қанағат тұтпай, әлемнің Асен Босев, Платон Воронько, Клод Руа, Жәвад Тәржеманов сынды көптеген ақындарын қазақ тілінде сөйлетті. Сонымен қатар ауыз әдебиетінен бастап бүгінгі күнге дейінгі ақын-жазушылардың еңбектерін саралап көптомдықтар құрастырса, жас мөлшеріне қарай іріктеп, баланың танымына, талғамына қарай сараланған кітаптар шығарды. Солардың бірі – «Жасөспірімдерге арналған сөзтаным кітабы» деп аталған екі томдық «Бәсіре» кітабы. «Бәсіренің» бірінші кітабында қазақ қаламгерлерінің оқуға жеңіл, баланың қабылдауына ыңғайлы әңгімелері іріктеліп алынған және әр әңгіменің ішіндегі көнерген сөздердің қатарына ене бастаған сөздерді ерекшелеп көрсетіп отырған.

«Бәсіренің» екінші кітабында балаларға арналған өлеңдер топтасқан. Өлеңді іріктеуде ең алдымен әр өлеңнің мәні мен мағына баса назар аударған. Бала танымына сай, тәрбиесіне сәйкес келетін туындылар таңдалған. Бұл кітапта да бірінші кітаптағыдай балаға бейтаныс болады деген сөздерді белгілеп отырған.

«Қанатты құс МАҢЫП барады,

Көзінен жас тамып барады» (Бұлт) (Қошым-Ноғай, 2015: 3) – деген Қ.Мырза Әлидің жұмбағын,

«Біздің үйдің бауы бар,

Ауыласы кең жай бар.

БӨТЕГЕСІ бүлкілдеп,

Көгершіндер жайылар» (Қошым-Ноғай, 2015: 169) – деген Ә.Ысқабайдың «Көгершін» өлеңіндегідей өзге де ақындардың шығармаларының арасынан беймәлім сөздерді оқшаулап, бөлек түспен көрсетеді. Әйткенмен кітапты құрастырудағы бір ескермеген жағдай осы белгіленген сөздерге анықтама беру. Әр сөздің тұсына балаға түсінікті қылып мағынасын ашып жазып кетсе кітаптың сапасы арта түсер еді. Десек те

кітап құрастырудың машақатын айтпағанда, балаларға қажетті шығармаларды іріктеудің өзі табандылықты қажет етері анық. Ұлтжанды ақын Б.Серікбайұлының кітап құрастырудағы еңбегінің өзі топтық жұмысты талап ететін, көз майын тауысып отырып атқаратын қыруар шаруа. Осының бәрін талмай, таусылмай жалғыз ілік атқаруының өзі, еңбекке адалдығын, ұлтқа жанашырлығын көрсетеді.

Әдебиеттің күрделі салаларының бірі – аударма. Ғылыми мәтін мен прозалық шығармаларды аударудың күрделілігі, негізгі ойдың өзегінен ажырамай, идеяны аударып отырған елдің мәдениеті мен тілдік нақышына келтіріп жеткізу. Ондай үдеге жету үшін қос тілді де терең меңгерумен қатар ой жүйріктігі, шеберлік қажет.

Ал поэзиялық туындыны аудару – ең күрделі салалардың бірі, һәм бірегейі. Өлеңнің буынын, бунағын, шумақ, тармағын, иірімін айнытпай қайталай отырып, сөзбе-сөз аударма жасай отырып, ойды нақты жеткізу қиын, жауапкершілігі мол. Ал мақсатты түрде тек идеяны ғана ұстап еркін аударма жасау біршама жеңіл көрінгенімен оның да өз алдына бейнеті ұшан-теңіз. Бұның барлығы – өлең өлшемі мен өлеңге қойылатын талапта жатыр. Ол талапты сезінген ақын ғана аударманың машақатын сезінеді.

Байбота Қошым-Ноғай балаларға арналған өлеңдерге еркін аударма жасаған. Мысалы, ағылшынның «For want of a nail the shoe was lost» өлеңін тәржіма жасағанда аударманың еркіндігін «Шеге мен таға» деп тақырыптан бастаған. Бұл өлеңді аударуға таңдап алуы да тегіннен-тегін болмау керек. «Достық жоралғы» кітабының алғашқы өлеңін осыдан бастауы да өлеңнің тарихи салмағында болса керек. «Үлкен жетістікке жету үшін әр бөлшекті ескеру керек» (No detail is too small to ignore to achieve a successful outcome) деген XIII – XIV ғасырлардағы ағылшын мақалы уақыт сүрлеуіне түсіп, түрлі нұсқалары пайда болған (Bookbrowse, 2021). XVIII ғасырда мақалдың өлеңдегі мәтінмен мәндес, мағыналас «Кішкентай немқұрайлылықтан үлкен зиян тууы мүмкін» (A little neglect may breed great mischief) деген нұсқасы кең қолданысқа түсе бастаған. Екінші дүниежүзілік соғыста әр нәрсенің орны бар екенін ескерту мақсатында өлеңді рамкаға салып Лондондағы англо-американдық жабдықтау штабының қабырғасына іліп қойған (Robert, 2008: 1-3). Ағылшындардың күнделікті ұранына айналған бұл өлең қаншама жылдар өтсе де өз мәнін жоғалтқан емес. Б.Серікбайұлы өлеңді ұлттық нақышта аударуға тырысқан

«For want of a nail the shoe was lost» деген бірінші тармағын
«Жоқтығынан дүкенде бір шегенің

Керексіз боп қалды таға дегенің» (Қошым-Ноғай, 2018: 3)– ақын қиялына ерік беріп, көркем аударма жасай білген. Егер сөзбе-сөз аударма жасап «Шеге болмауынан таға жоғалды» деген болса ешқандай көркемдік те, поэтикалық мән-мағынаға иелік ете алмас еді.

«For want of a shoe the horse was lost» – деген өлеңнің екінші тармағын ақын
«Ал тағасыз тұяқтыңда жоқ сәні,

Шаба-шаба, арғымақтар ақсады» (Қошым-Ноғай, 2018: 3) – деп аударып, өлеңге ұлттық нақыш бере отырып, сюжет құрастырады.

«For want of a horse the rider was lost» деген, яғни атқа мұқтаж әскердің дәрменсіздігін баяндаған тармағын ақын:

«Арғымақтар атқа айналып шабан бір,
Жалын құшып,

Өлді өжет командир» (Қошым-Ноғай, 2018: 3) – деп, ақын өлеңнің негізгі өзегін ғана сақтай отырып, жаңа нұсқада жырлайды. Оны сөзбе-сөз аударуға ақынның өресі жетпеді деуден аулақпыз, керсінше, поэтикалық мән үстеп, өлеңге өзгеше өрнек беруде. Командирдің аттың жалын құшып көз жұмудағы «Ат жалын құшу» тіркесі бірде-бір әлем тілдері сөздігінде ұшырамасы анық. Бұл – қазақ тілінің ғана мүмкіндігі жететін ерекшелігіміз.

«For want of a rider the battle was lost.

For want of a battle the kingdom was lost.

And all for the want of a horseshoe nail» – деген тармақтарды ақын

«Қолбасшысыз қалың әскер шегінді,
Қорған қирап,
Қаншама қан төгілді.

Жау қаланы алып жатыр тұтқынға
Бір шегенің жоқтығынан,

Ұқтың ба?!» (Қошым-Ноғай, 2018: 3) – деген аударманы оқу арқылы ақынның өлеңнің идеясын сақтай отырып қайта жырлағанын аңғарамыз. Өлең бастан-аяқ ұлттық таным аясында аударылған. Ағылшын өлеңіндегі таға, жылқы, әскер, патшалық – барлығы аудармада қазақы арғымақтың, қолбасшының, қорғанның бейнесіне ауысқан. Аударманың ерекшелігі де, өміршеңдігі де осында.

Заман ағынымен ілесіп балалар танымына лайықтап шығарма жазып, кітап шығаруда Б.Серікбайұлының еңбекқорлығына сүйсінесің. Жасанды интеллектің дәуірлеп тұрған шағында, жаһандану ағымына ілесіп түрлі форматтарда кітаптар шығарып, өзге елдің тотыдай түрленген кітаптарымен бәсекеге түсуде. «Асыл кітап» баспасынан жарық көрген «Әліппе» (Қошым-Ноғай, 2019) кітабы – балаларды қазақ тілінде оқып үйренуге баулитын бірден-бір құрал. Дәстүрлі әдіс-тәсілдерге сүйене отырып, бүгінгі күннің жаңашылдықтарын ұтымды пайдалана білген оқулық. Графикалық элементтерді пайдаланып баланы буынға бөліп оқуға, жазуға бейімдейді. Б.Серікбайұлының қолтаңбасы сіңген «Жыл басына таласқан хайуандар» ертегі кітабы, «Бауырсақ», «Қызыл телпек», «Маша мен аю», «Шалқан» аудармалары т.б. кітапшалар бала танымына бейімделіп жазылған. Қазақ тілді сапалы контенттерді көбейту жолында жасалған еңбектерін ескермеуге болмайды. Бұл кітапшалардың барлығы – мемлекеттік тапсырыстан тыс, жеке баспамен бірлесіп жасалған жүйелі еңбектің жемісі.

Аталмыш баспадан жарық көрген 42 әріпті үйрететін «Жан-жануарлар мен құстар» (Қошым-Ноғай, 2021) кітапшасының салмағы бөлек. Балаға қырық екі әріпті ғана таныстырып қоймай, жан-жануарлар мен құстар жайлы да мәлімет береді. Бір әріпке екі тармақты екі өлеңнен жазылған. Бірінші әріпке байланысты өлеңде жан-жануарлар жырланса, екінші екі тармақта әріпке қатысты құстар бейнеленген. Кітапты оқу барысында бала әріппен қатар хайуанаттар мен құстардың қазақша атауларын да санасына сіңіреді.

Балаларға арналған шығарма жазуда автор қысқа форматтағы өлең формасын таңдап алған. Ұзақ-сонар баяндалған сюжеттер ұшыраспайды. Баланың жаттауына жеңіл, тілі жатық, қысқа ғана оқиғаға құрылған жұмыр туындылар.

«Таңғажайып түс» (Қошым-Ноғай, 2003) кітабында балаларға арналған өлеңдер әртүрлі үлгіде жазылған. Кез келген тақырыпта еркін көсіліп, кеңінен толғануы автордың шығармашылық әлеуетінің жоғарылығын көрсетеді. Кітап «Қош бол, менің қуыршағым!», «Сымбат салған суреттер», «Сүйемін туған өлкені», «Бір үйдің біздер тентегі», «Қымбат айтқан қызықтар», «Анашым айтқан ертегі» секілді алты бөлімнен тұрады.

«Қош бол, менің қуыршағым!» бөлімі «Қуыршақ сатып алдық біз», «Таңертеңгілік тағам» секілді әртүрлі тақырыпта жазылған өлеңдерден құралғанымен, әр өлең мағыналық тұрғыдан бір-бірімен байланысып жатады. Ақын қуыршақ пен баланың арасындағы байланысты суреттеу арқылы тәлім-тәрбиеге баулып, бойына жалпы адамдық құндылықтарды сіңіруге тырысады.

«Мұның не:

Түсте де,

Кеште де,

Таңда да

Ас келсе алдына,

Татпайсың сен мүлде ештеңе,

Әлде олар ұнамай қалды ма?» (Қошым-Ноғай, 2003: 6-7)

Ақынның шумақтың басындағы күннің мезгілдерін әр тармаққа жазуы мағыналық мән үстеуінде, оқырманының назарын үш мезгілге аудару арқылы осы үш мезгілде атқарылуға тиіс әрекеттің бар екендігін меңзейді.

Келмейді сенен түк жасырғым,
Айтайын сөзімнің төтесін:
Ішпесең үш мезгіл асынды,
Шөмпіп,
Арықтап кетесің (Қошым-Ноғай, 2003: 7)

«Ас адамның арқауы» екендігін өлеңмен өрнектейді. Автор қуыршаққа қарата сөйлеген бала арқылы сюжет құрайды. Мұндағы адресант – бала, адресат – қуыршақ. Қуыршақ образын пайдаланып оқырмандарына танымдық тәрбие үстейді. Қуыршақтың асқа тәбетінің болмауының себебін іздеп, салдарына үңілу арқылы кішкентай оқырмандарымен жанама байланыс орнатады. Сол секілді «Жуынбапсың бұл қалай?» өлеңінде автор баяндаудың жоғарыдағыдай тәсілін пайдаланады. Мұнда да қуыршақтың қимыл-әрекетін сипаттау арқылы балаларды тазалыққа, мұтаздай болып жүруге дәріптейді.

Бұл бөлімде автор қуыршақ образын ұтымды пайдалана білген. Бала психологиясына сай, жеңіл суреттеулер балаға күнделікті өз өмірінде қайталанатын әрекеттері арқылы тәрбиеге шақырады. Күнделікті тұрмыста жасауға тиіс әрекеттерді баяндап, тәртіпті болуға, уақытылы ұйықтауға, үнемі тамақтануға, күнделікті жуынуға, жылы киінуге, үлкендерді құрметтеуге баулиды. Сонымен қатар балалардың оң, солын тануды «Тәй, тәй, тәй, қуыршақ!..» өлеңі арқылы шебер үйлестірсе, «Ррр», – деші сен, қуыршақ!» өлеңінде айтылуы қиын әріптерді қайталану арқылы баланың тілін шығарып, таза сөйлеуге талпындырады.

«Сымбат салған суреттер» бөлімінде түрлі тақырыптарды қаузады. «Түрлі түсті бояулар», «Мен түстеп берем жылқыны», «Көктем бояулары» т.б. өлеңдер арқылы түстерді үйретеді. Түстердің қолдану аясын, мағынасын ашуда ақынның жан-жақты ізденістері байқалады.

«Қып-қызыл ғой даладағы қызғалдақ,
Қып-қызыл боп жүрем менде ызғарда.
Биылғы жыл қоңыр күзде қоп-қоңыр
Қозыларға кенет толып кетті өңір». (Қошым-Ноғай, 2003: 17)

Өлеңнің төрт тармағында екі түс бейнеленгенімен, төрт түрлі мағына үстейді. Әуелгі тармақта қызғалдақтың қызыл өңін берсе, екінші тармақтағы қайталауда адамның суық сорған шақтағы өң-келбетін тап басып сипаттайды. Үшінші тармақтағы қоңыр күз жапырақ жауып, қоңыр өңге боялған дала бейнесін көрсетеді. Ұлттық танымдағы қоңыр Кеңес құрсауында болған уақытта өзгеше сипат алып, «сары күз», «сары алтын» деген сияқты баламалармен ауыса бастағаны мәлім. Ақын қоңыр күз бейнесімен ұлттық кодты көрсетеді. Сол тармақтағы қайталауда «қоп-қоңыр» күшейткіш буынын пайдалану арқылы бірінші ойдың жетегінен шығып қозыларды сипаттауға ауысады. Ақынның әр түске күшейткіш буынды қосуы, біріншіден, балалардың жаттауына ыңғайлы болса, екінші өлеңнің ырғағын сақтап, мәнерлеп оқығанда бунаққа бөлуді жеңілдетеді.

«Мен түстеп берем жылқыны» өлеңінің табиғаты бөлек. Автор бекерден-бекер жылқыны түстеп отырған жоқ. Қаншама ғасырлар бойы көшпелі тұрмыс кешкен халықтың лексиконындағы көп сөздер малмен тікелей байланысты екендігі белгілі, оның ішінде көпшілігі жылқы малына қатысты. Бұның негізгі себебі жылқы малын ерекше қастерлеуінде. Жеті қазынаға да өзге жануарларды емес жылқыны қосуының да мәні осында. Сол секілді жылқыны түске бөлуі де өзге жануарлардан бөлек, «жирен», «шабдар», «қылаң» т.б. түс атаулары тек жылқыға қатысты. Өзге жануарларға немесе табиғат суреттеулерінде болсын бұндай түс атаулары айтылмайды. Бұл да біздің лексиконымызға тән ерекшелік. Автор осы ерекшелікті ескере отырып «Мен түстеп берем жылқыны» деп даралап алған.

Айналып БУЫРЫЛ айғырды,

Момақан ҚҰЛА тай жүрді...

...Қасында ЖИРЕН жылқының

Жусап тұр КҮРЕҢ бір құлын (Қошым-Ноғай, 2003: 18)

Баланың бойына ұлттық құндылықтарымызды жастайынан дарытуды мақсат еткендігін Б.Қошым-Ноғай шығармаларының мазмұнынан аңғарамыз. Автордың бала танымын кеңейтуге жазылған өлеңдерінің басым көпшілігінде қазақ тіліне, ұлтқа ғана тән ерекшеліктердің элементтері жиі ұшырасады. Бұдан ақынның ұлтжандылығын байқауымызға болады.

Б.Серікбайұлының шығармашылығында бір назар аударатын дүние – ертегі. Тілі оқуға оңай, қабылдауға жеңіл ертегіні ақын өлең жолдарымен жазған. «Анам айтқан ертегі» (Қошым-Ноғай, 2003: 104) бөлімінде халық ертегілерінің ізімен жырланған ертегілер мен ақын өз жадынан шығарған ертегілер топтасқан. Ертегілердің оқылуы жеңіл, сюжеттері бір-бірімен үйлесімді байланыс тауып, шымыр құрылған. Бір деммен оқып шығатын қызықты мәтіндер баланы да, үлкенді де еліктіріп әкетеді.

Қорытынды. Әдебиетке жанкештілікпен қызмет ету екінің бірінің қолынан келе бермесі анық. Б.Қошым-Ноғай еңбекқорлығымен талай қаламгерге үлгі екендігі анық. Оның ауыз әдебиеті үлгілерін жинау мен өзінен бұрынғы ақын жазушылардың шығармаларын сұрыптаудағы жанкештілігі, жалпы поэзия мен балалар әдебиетін қатар алып жүрудегі шығармашылық шеберлігі әдебиетте әлде қашан мойындалғанымен, биік мінберлерде әлде болса мойындалған жоқ. Ақынның әдебиеттегі еңбегін Есенбай Дүйсенбев жоғары бағалап эпиграмма жазған:

Көп жасаған данышпандай

Көрінесің кәрі боп тым...

Мыңмен жалғыз алысқанда,

Абайдан да әрі кеттің! (Дүйсенов, 2021)

Әдебиетте қолтаңбасын қалдырған ағасынан осындай баға есту Б.Қошым-Ноғайдың еңбегінің қаншалықты деңгейде екендігін көрсетері анық. Алдыңғы буын ағалары мен қатарлас замандастары бір тоға мінезі мен еңбекқорлығын сөз етсе, кейінгі буын іні-қарындастары еңбексүйгіштігін үлгі тұтады.

Балалар журналында ұзақ жылдардан бері қызмет атқарған Б.Серікбайұлы қазақ әдебиетіне өлшеусіз үлес қосып келеді. Жоғарыда мысал келтірген кітапшаларынан ақынның заманға тез бейімделіп, заманауи форматқа жылдам көше білетін қабілеттілігі аңғартады. Кешегі дүние бүгін ескірген шақта уақыт ағымына ілесіп ұлттық контентті сапалы ету жолында талмай жұмыс жасап жүрген автордың еңбегін бағалау – әдебиеттанудың міндеті.

Хуатбекулы Е.

Институт литературы и искусства им. М.О. Ауэзова

Алматы, Казахстан

e-mail: erema_k91@mail.tu

ORCID: 0000-0002-7426-2973

Поэтический характер произведений Байботы Кошым-Ногай

Аннотация. Не так просто пробудить интерес у ребенка, который не имеет способности сортировать, вкуса и опыта, привлечь внимание ребенка, который воспринимает информацию в рассеянном внимании, написать произведение, адаптировав его к детскому сознанию.

Написание произведения изучив психологию маленьких читателей и осмыслив восприятие информации показывает сложность детской литературы.

В статье проведен литературный анализ трудов поэта Б. Кошым-Ногай, который, несмотря на трудности детской литературы, проявляет большую сдержанность.

Остановился на образцах устной литературы Б. Серикбаевича, который внес большой вклад в развитие детской литературы и произведениях, переводах, стихах отдельных авторов, брошюрах, изданных в современном формате, провел анализ в литературном аспекте.

Одно из самых сложных и сложных направлений литературы - художественный перевод. Главное условие перевода - передать основную идею оригинала, не теряя художественности и не нарушая сути идеи. В статье описывается соответствие оригиналу в переводах Б. Серикбаевича, идейная связь, смысловая преемственность. В анализ также включены авторские воссоздания народных сказок и песнопений.

Своевременно получать новости и обращаться к нововведениям хорошо просматриваются в творчестве Б. Серикбаевича. В статье рассматриваются авторские учебники для детей в современном формате, описываются преимущества и влияние на воспитание юных читателей национальной идентичности.

Статья подготовлена в рамках научного проекта Комитета науки МОН РК АР08855695 «Тенденции развития современной казахской детской литературы».

Ключевые слова: литература, детская литература, поэзия, перевод, текст, литературоведение, культура.

Khuatbekuly Y.

M.O. AuevovInstitute of Literature and Art

Almaty, Kazakhstan

E-mail: erema_k91@mail.ru

ORCID: 0000-0002-7426-2973

Poetic character of Baibota Koshym-Nogai's works

Abstract. It is not so easy to arouse interest in a child who does not have the ability to sort, taste and experience, to attract the attention of a child who perceives information in scattered attention, to write a work, adapting it to the child's consciousness.

Writing a work by studying the psychology of young readers and comprehending the perception of information shows the complexity of children's literature.

The article contains a literary analysis of the works of the poet B. Koshym-Nogai, who, despite the difficulties of children's literature, shows great restraint.

I dwelled on samples of oral literature by B. Serikbaevich, who made a great contribution to the development of children's literature and works, translations, poems by individual authors, brochures published in a modern format, analyzed in the literary aspect.

One of the most difficult and complex areas of literature is literary translation. The main condition for translation is to convey the main idea of the original, without losing the artistry and without violating the essence of the idea. The article describes the correspondence to the original in B. Serikbaevich's translations, ideological connection, semantic continuity. The analysis also includes the author's recreations of folk tales and chants.

Timely receiving news and addressing innovations are clearly visible in the work of B. Serikbaevich. The article examines the author's textbooks for children in a modern format, describes the advantages and impact on the education of young readers of national identity.

The article was prepared within the framework of the scientific project of the Science Committee of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan AR08855695 "Trends in the development of modern Kazakh children's literature".

Keywords: literature, children's literature, poetry, translation, text, literary criticism, culture.

Информация об авторе: Хуатбекулы Е., PhD, старший научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова, Алматы, Казахстан, erema_k91@mail.ru, Scopus ID: 57210854003, Orcid ID: 0000-0002-7426-2973

Әдебиеттер

- [1] Бәсіре [Мәтін]. 2-кітап: жас жеткіншектерге арналған сөзтаным кітабы /Құраст. – Байбота Қошым-Ноғай. – Алматы: Эксклюзив ҚА, 2015. – 542 б.
- [2] Дүйсенев Е. Эпиграммалар. Қаламгер сайты: 2021. https://qalamger.kz/literature/poeziya/esenbaj-d-jsenbaevty-epigrammalary/746?fbclid=IwAR2LO0q2D_HVPMNBKfzeTShSvv4nuvrYKA-7CXy2I6CFO_z3MICcRXtOKYU
- [3] Қошым-Ноғай Б. Балаларға арналған аударма өлеңдер, тақпақтар, санамақтар, жұмбақтар, ертегілер. – Алматы: «Керемет медиа», 2018. – 288 б.
- [4] Қошым-Ноғай Б. Әліппе. Асыл кітап. – 2019. – 112 б.
- [5] Қошым-Ноғай Б. Жан-жануарлар мен құстар. Асыл кітап. – 2021. – 112 б.
- [6] Қошым-Ноғай Б. Таңғажайып түс. Өлеңдер, санамақтар, жұмбақтар, жаңылтпаштар, ертегілер. – Алматы: Жазушы. – 2003.– 160 б.
- [7] Матыжанов К. Рухани уыз: қазақ балалар фольклоры. – Алматы: Ана тілі, 2008. – 228 б.
- [8] Robert M. Williamson Strategic Work Systems, Inc. Columbus, 2008. – 3 б.
- [9] Well-Known Expressions. For want of a nail the kingdom was lost https://www.bookbrowse.com/expressions/detail/index.cfm/expression_number/558/for-want-of-a-nail-the-kingdom-was-lost

Литература

- [1] Бас [Текст]. Книга 2: Книга слов для младших школьников /Сост. – Байбота Қошым-Ноғай. – Алматы: эксклюзив ка, 2015. – 542 с.
- [2] Дүйсенев Е. Эпиграммы. Сайт писателя: 2021. https://qalamger.kz/literature/poeziya/esenbaj-d-jsenbaevty-epigrammalary/746?fbclid=IwAR2LO0q2D_HVPMNBKfzeTShSvv4nuvrYKA-7CXy2I6CFO_z3MICcRXtOKYU
- [3] Қошым-Ноғай Б. ритуал Дружбы. Перевод для детей стихи, стихи, загадки, сказки. – Алматы: «Керемет медиа», 2018. – 288 с.
- [4] Қошым-Ноғай Б. Азбука. . Асыл кітап – 2019. – 112 С.
- [5] Қошым-Ноғай Б. Животные и птицы. Асыл кітап. – 2021. – 112 б.
- [6] Қошым-Ноғай Б. удивительный цвет. Стихи, загадки, загадки, скороговорки, сказки. – Алма-Жазушы: Писатель. – 2003. –160 С.
- [7] Матыжанов К. Рухани уыз: казахский детский фольклор. – Алматы: родной язык, 2008. – 228 С.
- [8] Robert M. Williamson Strategic Work Systems, Inc. Columbus, 2008. – 3 б.
- [9] Well-Known Expressions. For want of a nail the kingdom was lost https://www.bookbrowse.com/expressions/detail/index.cfm/expression_number/558/for-want-of-a-nail-the-kingdom-was-lost

References

- [1] Basire [Text]. (2015). Book 2: a book of words for young people / comp. – Baibota Koshim-Nogai. – Almaty: Exclusive K. - 542 P.
- [2] Duissenov E. Epigrams. Writer's website: 2021. https://qalamger.kz/literature/poeziya/esenbaj-d-jsenbaevty-epigrammalary/746?fbclid=IwAR2LO0q2D_HVPMNBKfzeTShSvv4nuvrYKA-7CXy2I6CFO_z3MICcRXtOKYU
- [3] Koshim-Nogai B. (2018). Ritual of friendship. Translation poems, poems, enumerations, riddles, fairy tales for children. - Almaty: «Keremet Media»,– 288 P.
- [4] Koshim-Nogai B. (2019). The Alphabet. Asyl kitap. – 112 P.
- [5] Koshim-Nogai B. (2021). Soul-animals and birds. Asyl kitap. – 112 P.

- [6] Koshim-Nogai B. (2003). Amazing color. Poems, enumerations, riddles, misconceptions, fairy tales. – Almaty: Writer. – 160 P.
- [7] Matyzhanov K. (2008). Rukhani uyz: Kazakh children's folklore. - Almaty: Ana tili,– 228 P.
- [8] Robert M. (2008). Williamson Strategic Work Systems, Inc. Columbus, – 3 б.
- [9] Well-Known Expressions. For want of a nail the kingdom was lost
https://www.bookbrowse.com/expressions/detail/index.cfm/expression_number/558/for-want-of-a-nail-the-kingdom-was-lost